

Пилипенко Світлана Анатоліївна, професор
кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Черняховський Богдан Вікторович, старший
слідчий Головного слідчого управління
Національної поліції України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКРИВАЧІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах активного реформування державних інституцій, шляхом приведення у відповідність до загальноприйнятих європейських стандартів, окрему увагу в Україні приділено питанню викриття інформації пов'язаної з неправомірним використанням державних коштів шляхом зловживання службовим становищем. Таким чином, одним із пріоритетних напрямків вдосконалення законодавства України визначено боротьбу з фактами корупційних діянь, що, також сформувало високий рівень заінтересованості громадян у сприянні правоохоронним органам у боротьбі з даною категорією злочинів.

Так, Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1700-УП «Про запобігання корупції» (далі - Закон) [1] введено правовий інститут викривачів. Відповідно до ч.1. ст. 53 особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач) - це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою [1].

Також з метою визначення організаційних і правових умов порядку розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, права, гарантії та механізми захисту викривачів такої інформації, суб'єктами законодавчої ініціативи внесено на розгляд Верховної Ради України проект Закону України від 20 серпня 2016 року (реєстраційний № 4038а) «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» (далі - законопроект) [2].

Однак, розгляд законопроекту вказав на ряд недоліків запропонованих положень, що і викликало певні дискусії на шляху прийняття відповідного рішення законодавчим органом влади України.

Так, законопроектом передбачено, що викривач - це фізична особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, розкрила, або здійснила підтверджену реальними діями спробу розкрити інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам з боку інших осіб, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською,

науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання. У той же час, такий підхід створює ризики порушення Конституції і законів України, погіршення ситуації із дотриманням прав і свобод людини в державі, створюючи загрози національній безпеці, у результаті чого нівелюється потенційний позитивний ефект від прийняття Закону.

Пропозиція щодо доповнення ч. 3 ст. 60 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) [3] положеннями про надання заявнику, який є викривачем відповідно до законопроекту, крім передбачених цією статтею прав, також і права на отримання в порядку, установленому законопроектом, інформації про стан досудового розслідування розпочатого за його заявою чи повідомленням не узгоджується з положеннями КПК України, відповідно до яких: порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України (ч. 1 ст. 1 КПК України) [3]; слідчий є самостійним у своїй процесуальній діяльності та зобов'язаний всебічно, повно та неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК України, ч. 5 ст. 40 КПК України) [3]; закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК України, при здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК України (ч. 3 ст. 9 КПК України) [3].

Також не узгоджується з положеннями ч. 1 ст. 1 КПК України [3] пропозиція законопроекту про те, що в процесі розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні беруться до уваги, у тому числі як докази, звуко-, відеозаписи, які передавалися викривачем в процесі розкриття ним інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам, чи в процесі перевірки або розслідування розкритої ним інформації (ч. 1 ст. 18 «Використання розкритої інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам як доказу»), оскільки фактично запроваджується не передбачений кримінальним процесуальним законодавством України порядок визнання доказів допустимими.

Законопроектом пропонується внести зміни до КПК України, якими надати Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини право складати та надсилати до суду клопотання про звільнення викривача від кримінальної відповідальності у випадку встановлення на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Указана пропозиція не відповідає п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України [3], яким визначено вичерпний

перелік сторін кримінального провадження як з боку обвинувачення так і з боку захисту. Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у переліку сторін кримінального провадження не передбачено.

Слід також зазначити, що п. 2 ч. 1 ст. 121 Конституції України [4] визначено, що лише на прокуратуру покладено функції представництва інтересів громадян або держави в суді у випадках, визначених законом. Покладення певних функцій прокурора на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини суперечитиме зазначеним положенням Конституції України.

Крім того, неоднозначною на наш погляд є пропозиція доповнення ст. 589 КПК України [3] новою ч. 3 про те, що особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, та яка відповідно до законів України є викривачем інформації про загрозу або шкоду суспільним інтересам, і вказаний запит безпосередньо пов'язаний з розкриттям відповідної інформації, не може бути видана державі, в якій їй загрожує застосування негативних наслідків у зв'язку із таким розкриттям. Указана можливість відмови у видачі вже передбачена ч. 1 та ч. 2 цієї ж статті КПК України [3].

Таким чином, указані питання забезпечення діяльності викривачів у кримінальному процесуальному праві України не є вичерпними, але створюють підґрунтя для їх подальшого дослідження та впровадження в практику протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-УП // Відомості Верховної Ради України. - 2014. - № 49. - Ст. 2056.
2. Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам : проект Закону України від 20 серп. 2016 р. № 4038а. ИКБ: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59836.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2018 р. - Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2018. - 408 с.
4. Конституція України. - Київ : Атіка, 1996. - 30 с.